

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 11, Декабря

OLIV TA'LIM TALABALARIDA IQTISODIY VA HUQUQIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Qo'chqorov Nodir Bozorovich

Buxoro davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta'lim tizimida talabalarda iqtisodiy va huquqiy madaniyatning shakllanishi, uning mazmuni, ahamiyati, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takomillashtirilgan mexanizmlar keng qamrovda tahlil etiladi. Iqtisodiy madaniyat – talabani pul, moliya, resurslar, bozor munosabatlari, investitsiya va tadbirkorlik haqidagi bilim, ko'nikma va mas'uliyatini shakllantiruvchi muhim kompetensiya hisoblanadi. Huquqiy madaniyat esa shaxsning qonunlarni anglash, ularga hurmat bilan yondashish, o'z huquq va majburiyatlarini to'g'ri qo'llay bilishga qaratilgan ijtimoiy-huquqiy savodxonlik majmuasidir.

Bugungi globallashuv jarayonida iqtisodiy inqirozlar, bozor talablarining o'zgarishi, moliyaviy savodsizlikning kuchayishi, yoshlar orasida huquqbuzarliklarning ko'payishi talabalar uchun iqtisodiy va huquqiy madaniyatni chuqur shakllantirishni dolzarb vazifaga aylantiradi. Maqolada ta'lim jarayonida innovatsion metodlar, amaliy mashg'ulotlar, interaktiv texnologiyalar, raqamli platformalar, biznes loyihalar va huquqiy treninglardan foydalanish orqali mazkur madaniyatni oshirish yo'llari ilmiy asosda ko'rib chiqiladi. Shuningdek, O'zbekistonning oliy ta'lim tizimida mavjud mexanizmlar, ularning samaradorligi, muammolari va kelajak istiqbollari yoritiladi.

Mavzuning dolzarbligi: Oliy ta'lim muassasalari yosh avlodni nafaqat kasbiy mutaxassislikka tayyorlaydi, balki ularni iqtisodiy jarayonlarni tushunadigan, huquqiy jihatdan savodli va jamiyat oldidagi mas'uliyatini anglaydigan yetuk shaxs sifatida shakllantirishga ham xizmat qiladi. Ammo hozirgi kunda talabalar orasida iqtisodiy va huquqiy savodsizlikning saqlanib qolayotgani, kundalik hayotda qonunlarni to'g'ri talqin qila olmaslik, moliyaviy xatolar, internet orqali firibgarlik qurboniga aylanish holatlarining ortayotgani mazkur masalaning ayni paytda nihoyatda dolzarb ekanini ko'rsatadi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 11, Декабрь

Bundan tashqari, iqtisodiy rivojlanishning yangi bosqichida tadbirkorlik muhiti, raqamli iqtisodiyot, soliqlar, bank tizimi, investitsiyalar bilan bog‘liq bilimlar har bir yosh uchun zarur sanaladi. Huquqiy madaniyatning pastligi esa jinoyatchilik, nizolar, mehnat munosabatlaridagi qonun buzilishlari, korrupsion holatlarning yuzaga kelishiga sabab bo‘ladi. Shuning uchun mazkur yo‘nalishda tizimli mexanizmlarni takomillashtirish dolzarb masala bo‘lib qolmoqda.

Mavzuning maqsadi: Maqolaning maqsadi — oliy ta‘lim talabalarida iqtisodiy va huquqiy madaniyatni shakllantirish jarayonida mavjud muammolarni aniqlash, ularni tahlil qilish va samarali mexanizmlar orqali bu jarayonni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar berishdir.

Kalit so‘zlar: Iqtisodiy madaniyat, huquqiy madaniyat, talabalar, oliy ta‘lim, moliyaviy savodxonlik, qonunchilik, bozor iqtisodiyoti, innovatsion ta‘lim, treninglar, kompetensiyalar.

Asosiy qism: Oliy ta‘lim talabalarida iqtisodiy va huquqiy madaniyatni shakllantirish — zamonaviy pedagogikaning strategik yo‘nalishlaridan biridir. Talabalarning iqtisodiy madaniyati, birinchi navbatda, ularning moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish, bozor qonuniyatlarini tushunish, o‘z daromad va xarajatlarini boshqarish, investitsiya qilish, tadbirkorlik bilan shug‘ullanish kabi kompetensiyalarni o‘zlashtirishdan iborat. Bunday bilimlar yoshlarning kelajakdagi barqaror iqtisodiy hayoti uchun zaruriy poydevor hisoblanadi.

Huquqiy madaniyat esa shaxsning o‘z huquqlari va majburiyatlarini bilishi, qonunlarga hurmat bilan qarashi, huquqbuzarlikning oldini ola bilishi, huquqiy ong va huquqiy mas‘uliyatning shakllanishini anglatadi. Talabada huquqiy madaniyat yetarli shakllanmagan bo‘lsa, u turli firibgarlik, korrupsiya, nizolar, huquqiy xatolar, mehnat qonunchiligini buzish kabi salbiy holatlarga duch kelishi ehtimoli oshadi.

Ta‘lim jarayonida iqtisodiy va huquqiy madaniyatni shakllantirishning asosiy muammolaridan biri — nazariy bilimlarning amaliyot bilan yetarlicha bog‘lanmaganidir. Talabalar ko‘pincha iqtisodiy tushunchalarni yodlaydi, biroq ularni real hayotda qo‘llash ko‘nikmasi past bo‘ladi. Xuddi shuningdek, huquqiy fanlar bo‘yicha darslar ko‘proq ma‘ruza tarzida o‘tiladi, amaliy treninglar yetarli emas.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 11, Декабря

Raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan davrda talabalar orasida iqtisodiy savodsizlikning saqlanib qolayotgani, onlayn kreditlar, kriptovalyutalar, internet-savdo, marketing texnologiyalarini noto‘g‘ri tushunish kabi holatlar ko‘paymoqda. Bu esa zamonaviy raqamli iqtisodiyot sharoitida yoshlarning iqtisodiy madaniyatini mustahkamlashni talab etadi.

Shu bilan birga, huquqiy savodsizlikning saqlanib qolishi ham yetarli darajada muammodir. Talabalar ko‘pincha mehnat shartnomasi, iste‘molchilar huquqi, shaxsiy ma‘lumotlarni himoya qilish, internet xavfsizligi, mulk huquqi kabi mavzular bo‘yicha yetarli bilimga ega emas. Bu esa ularni huquqbuzarliklarning bevosita yoki bilmay ishtirokchisiga aylanishiga sabab bo‘ladi.

Mazkur jarayonlarni takomillashtirish uchun oliy ta‘lim muassasalarida quyidagi mexanizmlarni joriy etish zarur:

- ✚ Amaliy mashg‘ulotlar, treninglar va seminarlar sonini ko‘paytirish
- ✚ Biznes loyihalar, startaplar, biznes reja tuzish bo‘yicha mashg‘ulotlarni rivojlantirish
- ✚ Huquqiy klinikalar, huquqiy maslahat markazlarini tashkil etish
- ✚ Moliyaviy savodxonlik bo‘yicha raqamli platformalarni joriy qilish
- ✚ Talabalar uchun maxsus huquqiy-onlayn portal yaratish
- ✚ Iqtisodiy va huquqiy fanlarni kompetensiyaga yo‘naltirilgan shaklga o‘tkazish
- ✚ Tadbirkorlik va huquqiy seminarlarni muntazam o‘tkazish

Talabalar ushbu jarayonlarning markazida bo‘lishi, o‘z hayotiy tajribasiga mos real misollar ustida ishlashi, iqtisodiy va huquqiy qarorlar qabul qilishni interaktiv tarzda o‘rganishi zarur.

Xulosa: Oliy ta‘lim talabalarida iqtisodiy va huquqiy madaniyatni shakllantirish — barkamol shaxsni tarbiyalashning asosiy omillaridan biridir. Bugungi globallashuv sharoitida iqtisodiy va huquqiy savodsizlik nafaqat shaxsiy yo‘qotishlarga, balki jamiyatning iqtisodiy rivojlanishiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shuning uchun ta‘lim muassasalarida nazariy bilimlar bilan bir qatorda, amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga alohida e‘tibor qaratish lozim.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy va huquqiy madaniyatni oshirish talabaning faol, ongli, mas‘uliyatli va huquqiy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllanishiga xizmat

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 11, Декабрь

qiladi. Bu esa nafaqat uning shaxsiy hayotida, balki davlatning taraqqiyoti, iqtisodiy barqarorligi va jamiyatning huquqiy madaniyati yuksalishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mazkur yo'nalishda samarali mexanizmlarni joriy qilish, interaktiv ta'lim metodlarini qo'llash, raqamli platformalardan foydalanish va amaliyotga yo'naltirilgan o'quv jarayonini tashkil etish oliy ta'limda ta'lim sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risida Qonuni.
2. Samuelson P. *Economics: Principles and Practice*.
3. Robbins L. *Theory of Economic Development*.
4. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
5. UNESCO. *Legal Culture and Youth Education*.
6. OECD. *Financial Literacy and Youth Competence Development*.